

Εξήντα πέντε χρόνια μετά από το Δεκέμβριο του '44, σημαίνουν κάτι παραπάνω από δυο γενιές, χρονικό διάστημα σχετικά ικανό για να σβήσουν τα πάθη, ειδικά με ότι μεσολάβησε στην Ελληνική κοινωνία.

Ταυτόχρονα όμως και κάπως μικρό για ακριβείς, ψυχραιμες αποτιμήσεις, αν αναλογιστεί κανείς πως μέχρι το θέρους του '74, το παρελθόν, όταν δεν αποτελούσε αντικείμενο παραποίησης και εκμετάλλευσης, ήταν απαγορευμένο.

Οι εκπρόσωποι των γενεών που πρωταγωνίστησαν στα γεγονότα ολοένα και λιγοστεύουν, αφού ακόμα και τα 20χρονα παιδιά που πήραν μέρος στις μάχες έχουν ξεπεράσει προ ετών τα 80 τους χρόνια και οδεύουν στα βαθιά γηρατειά.

Στους νεότερους που βρίσκονται στη ζωή, και δεν είχαν την ατυχία να βιώσουν τα γεγονότα, πλην όμως έχουν την ανησυχία να κοιτούν στο παρελθόν, τους δίδεται πλέον η ευκαιρία να το κάνουν ψύχραιμα.

Η εμφύλια σύρραξη προφανώς δεν άρχισε εκείνη την Κυριακή 3 Δεκεμβρίου και ασφαλώς τα πρώτα της θύματα δεν ήταν οι 23 άοπλοι διαδηλωτές.

Οι ρίζες του εμφυλίου μπορούν να αναζητηθούν από τότε που υπήρξαν Έλληνες συνεργάτες του κατακτητή και Έλληνες αντιστασιακοί. Μπορούν επίσης να αναζητηθούν στα σκοτεινά χρόνια της κατοχής που κάποιοι πλούτιζαν και άλλοι έχαναν τα πάντα. Αλλά γιατί να μην

αναζητηθούν τότε που κουκουλοφόροι Έλληνες καταδότες έδειχναν στον κατακτητή τα επόμενα θύματα των εκτελεστικών αποσπασμάτων;

Τα όχι και τόσο ρητορικά ερωτήματα μπορούν να πάνε ακόμα πιο πίσω, χρονικά, όπως π.χ. στα έργα και στις ημέρες της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου, στις εξορίες, τους αποκλεισμούς και στην βαθιά πολιτική αντίθεση που υπήρχε. Εξ' άλλου ο προηγούμενος εθνικός διχασμός δεν απείχε παρά 21 μόλις χρόνια από την επιβολή της Μεταξικής δικτατορίας.

Συνεπώς ο Δεκέμβριος δεν αποτέλεσε κεραυνό εν αιθρία. Ήταν ένα αναμενόμενο γεγονός, ειδικά μετά τα αδιέξοδα που σημειώθηκαν στην πρώτη μετακατοχική κυβέρνηση. Το άγνωστο ήταν το πότε, το που και το πώς θα ξεσπάσει η κρίση.

Δυστυχώς για τον τόπο, τα πάθη δεν εκτονώθηκαν με τη λήξη των εχθροπραξιών, ούτε με τη συμφωνία της Βάρκιζας το Φεβρουάριο του '45.

Η αγριότητα του Δεκεμβρίου δεν ήταν παρά το προλούδιο της γενικότερης, βαρβαρότητας που έπληξε τη χώρα από τον Μάρτιο του '46 ως τον Σεπτέμβριο του '49.

Στις εμφύλιες συμπλοκές δεν υπάρχουν «καλοί» και «κακοί», δεν υπάρχουν καν νικητές και ηττημένοι. Υπάρχει αχαλίνωτο μίσος, αγεφύρωτο χάσμα και για το τέλος δεν περισεύει ούτε συνθήκη ειρήνης, ούτε έστω μια άνευ όρων παράδοση. Στο τέλος περιμένει μόνον η ολοκληρωτική φυσική εξόντωση του αντίπαλου και το τέλος στην περίπτωση του Ελληνικού εμφυλίου, δεν ήρθε με την πτώση του Κάμενικ.

Δεν ήρθε ούτε στο Μακρονήσι (τον σύγχρονο Παρθενώνα όπως το αποκάλεσε ο πολιτικός που έχασε την πρωθυπουργία από το καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου), ούτε στα έκτακτα στρατοδικεία, μήτε στα εκτελεστικά αποσπάσματα και στα εξευτελιστικά πιστοποιητικά κοινωνικά φρονημάτων, αλλά με την πλήρη υποταγή, ή ακόμα χειρότερα την εξόντωση κάθε διαφωνούντα.

Κανείς δεν πίστευε εκείνο το πρωινό της Κυριακής 3 Δεκεμβρίου, 65 χρόνια νωρίτερα, ότι ο τόπος και ο λαός θα έφθανε εκεί που έφθασε και η μεγαλύτερη δυστυχία ίσως να είναι ότι κανείς, (από εκείνους που μπορούσαν να επηρεάσουν τα πράγματα) δεν ερμήνευσε σωστά το μήνυμα της αιματοχυσίας.

Έτσι μοιραία, εκείνος ο μακρινός Δεκέμβριος παραμένει ιστορικά πιο σημαντικός από τις εξελίξεις που ακολούθησαν, κυρίως διότι ήταν η θρυαλλίδα που τις δρομολόγησε. Πιο σημαντικός από τη Βάρκιζα, το Λιτόχωρο, το πέρας του Εμφυλίου, τον Ανένδοτο, την Αποστασία, το πραξικόπημα της 21^{ης}, τη μεταπολίτευση, την Κυπριακή τραγωδία, την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, την «Αλλαγή», τους «εκσυγχρονιστές», (και πως να τα λησμονήσουμε;) από τα τελευταία μορφώματα της πολιτικής εξουσίας.

Η αδυναμία της (τότε) κυρίαρχης τάξης όχι μόνο να ανακουφίσει τα βαθιά τραύματα που

έφερε το ισχυρό λαϊκό μέτωπο, αλλά ούτε καν να τα κατανοήσει, σε συνδυασμό με την χαρακτηριστική ακαμψία του κόμματος που (τότε) διαχειρίστηκε (αν όχι κατέλωσε) τη τύχη των καθημαγμένων φτωχών στρωμάτων οδήγησαν τον τόπο (με τις ευλογίες των συμμάχων) σε όλα τα αδιέξοδα.

Όλα αυτά έχουν τις ρίζες τους στο Δεκέμβριο του '44, που σφράγισε τόσο ανεξίτηλα όσο και τραγικά την μεταπολεμική Ελληνική ιστορία.

(οι μαυρόασπρες εικόνες είναι του Ουκρανού Dimitri Kessel (πολιτογραφημένου Αμερικανού από το 1922), που βρέθηκε στην Ελλάδα το 1944. Πενήντα χρόνια αργότερα, οι εκδόσεις "Άμμος" κυκλοφόρησαν το λεύκωμα "Dimitri Kessel Ελλάδα του '44". Ένα χρόνο αργότερα ο σημαντικός καλλιτέχνης πέθανε. Η έγχρωμη, απεικονίζει το γνωστό κτίριο στη λεωφόρο Αμαλίας που ακόμα φέρει τα ίχνη από τις βολίδες της μάχης της Αθήνας)